

Számwald Gyula? Kitüntetéire, amerikai konzuli címeire, vagy talán arra, hogy 1863 novemberében a pennsylvániai Gettysburg csatáján a Lincoln elnököt követő tábornoki kíséret élén haladhatott?

Nem. Élete végéig legnagyobb büszkeséggel egy 12 soros költeményt őrzött, amelyet hozzá, mint barátjához, 1848 januárjában Pesten, Petőfi Sándor írt...

„...s mindenk felett árucl erősen költeményimet.”

Hogyan futotta be az egykori szegedi fiú ezt a fényes pályát? A szegedi Nemzeti Oskolában Jéger József tanító keze alatt nőtt fel. Gyakorlati érzékű apja hamarosan a fővárosba, kereskedelmi pályára küldte. 1847-ben már Emich Gusztáv könyvkereskedő segítjé. Itt kötött barátságot a Költővel, aki összes verseinek kiadásai szerződése körüli buzgalmát hálálta meg „Egy könyv-árus emlékkönyvébe” c. versével. Petőfi maga sem hitte volna, hogy „könyvárus barátom” lesz valaha a 11. hadtest parancsnoka az Észak-amerikai Státus hadseregében.

„Az életcél boldogság, de előbb Fáradni kell, hogy ezt a célt elérj. Úgy ingyen ahhoz senki sem juttat, Ahhoz nagyon sok mindenféle kell...”

Sok mindenfélén ment Számwald Gyula keresztül. 1848-ban, mint márciusi ifjú tagja a „Porradalmi Bizottmány”-nak. Honvéd hadnagy Guyon táborában, Branyiszkonál meg is sebesül. Világos után Németországban bujdosik, majd Angliában tanító, s újságíró. Amikor külföldi emigrációjában a magyar ügy halványodni kezd, áthajózik az Újvilágba, ahol Julius S. Stahl néven a New York-i Illustrated News munkatársa lesz. 1861-ben — mint annak idején Kossuth — most Lincoln zászlója alá szegődik.

A többitől — dicső korszakáról — már szótunk. Élete során mindvégig igazolta Petőfinek hozzá intézett sorait. Haladó gondolkodású maradt, élete legszebb eszménye a szabadság volt.

Följegyezték róla, hogy az angol nyelvet haláláig izes „szöge-ő dialektusban” beszélte. Hagyatéka végakaratainak megfelelően a Nemzeti Múzeumba került.

Petőfinek egy másik szegedi ismerőse Rigó József volt, a múlt századvég Szegedjének közkedvelt „Józi bácsi”-ja, a 69-iki képviselőválasztásoknál a szegedi szélsőbal jelöltje, aki csak néhány száz szavazattal maradt alul Horváth Mihállyal szemben. 1901-ben halt meg Szegeden, mint ügyvéd. Sírja a deszkás temetőben van.

Tagja volt ő is a Pilvax-társaságnak. Baráti viszonyban a Költőn kívül Jókaival, Irinyivel és Vasvárival. Petőfiről úgy emlékezett mindig, mint aki türelmetlen volt az ellenvélemény iránt, s ez „sokszor csaknem a szakadásig vitte az ügyet”. Bálványképe abban az időben Kossuth volt, s később is az maradt. Felkészítőiben mindig, mint a „nagy bujdosó csillagot” emlegette.

Végigküzdötte a szabadságharcot, s annak bukása után még idegen ezredben is szolgált, mint besorozott közkatona. Azok közé tartozott, akik elhatározták, hogy az osztrák hadseregben semmiféle „charge”-ot nem vállalnak. A katonaságtól megszabadulva tehettem le csak ügyvédi vizsgáját. Szegeden mint elsőrendű kriminalistát tartották számon. Sírfelirata a temetőben ma is olvasható még:

„Mint ifjú karddal, mint férfi [erős akaráttal] Búszke merész szóval védted [a hont s igazát] Szívedben szeretet lángolt, [nemesítse a jellem, Az örökös kegyelet környezi [álmaidat!”

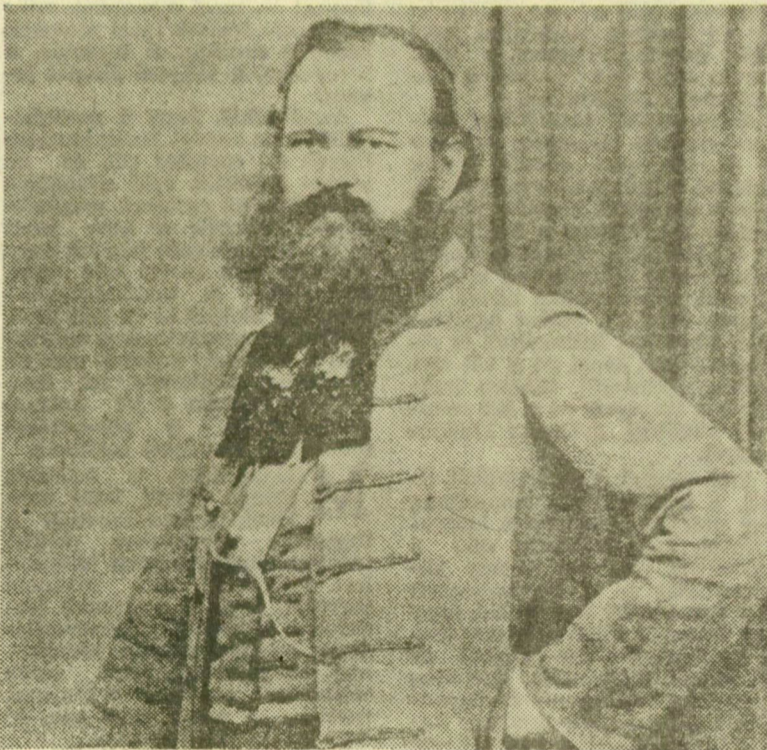
Szabadságharcunk egyik első hősi halottjáról, a szegedi fiúról, Bauernfeind Gyuláról, a szenttamási hősről, lapunk hasábjain egy évvel ezelőtt emlékeztünk meg...

Ebben az évben, szabadságharcunk kezdetének 125. fordulójában minden bizonnyal lesz még alkalmunk, hogy meggyűjtjük az emlékezés lángját a többi szegedi 48-as hős sírja, vagy jelképes sírja fölött. Említsük meg itt, most a volt szegedi fiút, a piarista diákot, Csala Józsefet, a későbbi mexikói Zákány tábornokot, akinek életútját vázlatosan, ugyancsak e lapnak hasábjain Domokos László rajzolta meg. Csala részt vett a magyar függetlenségi harc 43 küzdelmes csatájában, szolgált, mint besorozott közkatona az osztrák ezredben, Romániában, ott volt Garibaldi seregében, s minden valószínűség szerint Stahl-Számwald Gyula brigadéros alatt, a gettysburgi ütközetben is. Utolsó állomása Mexikóban volt, ahol már mint Zákány István, Juarez köztársasági elnöknek ajánlotta fel szolgálatait. Mint tábornok fejezte be a hadjáratot. 1883-ban felbérelt orgyilkosok oltották ki nemes életét.

Lugosi Döme gyűjtötte össze Debreceni Ignácnak „két világrész hősének” életrajzi adatait. „Náci bácsi”, ahogy később hívták, saját maga mesélte el, hogyan mászta meg az első között „szent tavaszunkon” a budai várfokot. Részt vett az észak-amerikai küzdelmekben is. Hazatérve városunknak volt vezető pénzügyigazgatósági tisztviselője. Agglegény maradt élete végéig, három helyről „húzza nyugdíját”, dollárban az Egyesült Államoktól, s forintban a Honvéd Egylettől, s mint „főfinánc”, Szeged városától...

A szegedi öskertek, a temetők kövei között járkalva léptenyomon bizonyítékát leljük annak, hogy a szegedi családok tagjai alaposan kivették részüket az 1848-49-es szabadságharcból. Így látjuk ezt a Schmidt, Göri, Wagner, Korda, Regdon, Kapcsándy, Laászló, Halasy, Szilber családok síremlékein, hogy csak néhányat ragadjak ki a sok közül, ahol még olvasható a felirat...

Pedig nemcsak ezek adták a hősöket. A Vedresek, Dugonicsok is, meg a többiek is. Hányan voltak azok közül, akiket Kossuth „névtelen felisteneknek” nevezett, akiknek nevét nem őrzi sírkője? A tölgyerdő fáit sem őrzi jel, helyükbe mégis mindig újak nőnek...

RIGÓ JÓZSEF, AKI ISMERTE PETŐFIT A PILVAX-KÖR BŐL

Tasnádi Varga Éva

NAGYKÖRÖSI ÉJSZAKA

— Hajlik a jegénye...”
cifrázza hegedű és brácsa.
Sárga bor, rózsák az asztalon,
nem gondolok az elmúlásra.

Nagykörös. Éjszaka.
Barát most a göncölszekér is.
Nincs korom. Vítázok, érvelek,
s tizenhat éves vagyok mégis.

Vesztettem már sokat.
Három hegedűt sirat most engem,

s Póka Péter árnyéka szólít:
— Voronyezsnél éjjel elestem...

—Hajlik a jegénye...”
Kimentem én akkor a kertbe,
hold-mécses virrasztotta ágyunk,
s nem gondoltam tankra, seregre.

Védtelen halálot
bocsásd meg, hiszen gyerek voltam!
Három hegedűt sirat most téged,
s erősebb vagy mindennél holtan.

A víz egyenletesen csurgott, átlátszó, háborítatlan folyamban, sokméteres alagutak hosszan végigbuzogva. Szíszegő, vékonyka sírdogálás hangja járta be a falakat, panaszait csak a függöny puha redői fojtották meg, amint elveszni bolyhaik rettegébe telerztek.

Kati a parányi mosdófülke nyirkos menedékében álldogált. Tenyerét öblét a csap alá tartotta, míg forró csuklót is elárasztotta az irtalmas hűvösség. Azután arcát újra megmerítette benne, maga sem tudta, egyváltában hányadszor. S hogy a törülköző után tapogatva felpillantott, a félvak tükör az övé mellett a Főnök barnaszeples, banánhéjarcát is megtörte-gyúrte, s ringatta szeliden a sík felszín alatt megbújt hullámain.

S mintha a nikkelezett csövek csápjai egyszerűre növekedni kezdtek volna, lassan óvakodni feljebb és feljebb, kitapogatták a távolságot, láthatatlan, hideg permetűket a kislány gerincére csorgatva kegyetlen kiszámítottan.

A Főnök arca váratlanul gömbölyűvé, majd kétoldalt csúcsossá torzult: a tükörbéli mosoly fintorba vészett.

— Félsz? — Kati lehunyta a szemét. — Rosszul érzed magad? — lágyult el a Főnök hangja.

— Csak... megszédültem — mondta végre a lány.

A banánhéjarc elkeskenyedett. — Ha nem akarsz... ha nincs ma kedved...

A lány összeszedte magát. — De igen! Akarom... Azaz... nagyon szeretném.

A Főnök ujjai a lány vállához értek, s beletévedtek a hátközépig érő haj tömegébe.

— A legügyesebb tanítványom vagy... s ezzel a hajjal a legjobb reklám egyben — mondta szeliden. — Ne félj.

Kati tenyerét sós pára futotta be, köpenye érdes vásznához tapasztotta hát mind a két kezét. — Köszönöm, Főnök úr.

— Köszönöd! — legyintett a Főnök. — A teremben csak engem figyelj, érted? Körbejáród a fejed, s odapillantasz, rám. Intek majd, ha jól csinálod.

— Igen, Főnök úr. Köszönöm. — Nna. Hát akkor... — állt félre a Főnök.

A kislány keskeny szalagot húzott elő a zsebéből, s a hosszú, nehéz hullámokban aláfolyó haját kapkodó, gyors mozdulatokkal kötötte össze a tarkója fölött, csak azután indult a terembe. Hallotta maga mögött a Főnök furnérlemez-lépteit: finoman hergett az új cipőtalp a szőnyegtelen parketten, de nem dörgött — a Főnök elegánsan vékony volt, járása könnyed, épp, mint a női hajakkal eljárászkodni tudó, varázslatosan gyengéd ujjai.

Kati barátnőjét és munkatársát lelte az előkészített székben, a másik fodrásztanulót. Jó hajanyag — könnyebbült meg a kislány, míg a tartályt a mosáshoz odacéplte. — Se drótszálú, se habosan selymes: közepes minőség, efbámi vele álom. Akár egy hatalmas liften sely-

lyedt volna alá az összeszokott, félénkénjt újra és újra itélkező, időszakos vizsgáztató bizottság, vagy ök ketten emelkedtek volna ugyanúgy — Kati csak a fejet látta, meg Anicska szorongó arcát —, egymást figyelték csupán, minden lélegzetvételükkel buborékokat kaccantva egyenest a százás égők fényébe — mások számára hangtalanul.

Kati ujjai alatt felverődött a hab, langyosan, puhán, parányi szivárványos hólyagocskákká fűződött, s azok játszódtak egy keveset, szánkáztak a duzzadó hajtómegen, fölfénylettek, öntelten és nekiszabadultan pöffeszkedtek, ám azonnál semmivé foszlottak, hogy szemmel nem is látható anyagukból új gömböcskék kejetkezzenek. Kati ujjai a tarkót, a fülek domborodó tövét csiklandozták, Anicska összepré-

S amikor Kati már ott állt előttük a poharokból és tálakból áradó aromák fülledt gözeiben tetemre hívta és megszegyenülten — noha a legszokványosabb napját írta le az iskolában, s a valóságához hűen —, dadogni tudott csupán. Az arcok eggyé mosódtak, a szempárok, az ajkak, a szíjas félmondatok s a figurák is — mintha egyetlen, soha nem ismert, mesebeli, hatalmas és fenyegető szörny készült volna összeroppantani őt.

Azóta retteg — várakozik. Várakozik és retteg.

— Kevés nyírást... inkább csak kiigazítást kérünk — irányította a százás égők fényébe, a vizsgaterembe az elnök hangja ismét.

Anicska már a bura alatt ült, amikor Kati először fordult szembe a Bizottsággal. A Főnök arca ragyogott, s ő szeretett volna elébe borulni, hálásan és alázatosan ereszkedni térdre, mint a királyi kegyből lovgagá írtóttek. Aztán ő ült a tükör előtt, s Anicska kissé sapadtan állt mögötte. Anicska keze hirtelen nebb volt, kevésbé érzékeny, de gyorsabb az övénel.

— Magának nehezebb dolga lesz — hallották az elnök hangját. — No csak valamikéivel... nem kell megijednie. Mosáshoz, majd vágáshoz készüljön.

Anicska sebesen dolgozott, Kati szinte lebegett, míg a hab toronnyá magasodott a fején. A szabványozdulatok egymástutánja jölesően bágyasztotta el, fejbőre bizsergett, tarkója láthatatlan fordulatokkal segített Anicskának.

Az olló két ezüst ága ékszer — a legtündéribb: a legengedelme-

sebb. — Fűs fejet kérek — jobboldali választékkal — mondta az elnök.

Anicska megdermedt, sokáig nem mozdult. A tükörben a két szempár — a világra igazában még rá sem nyílt két fiatal szempár egymásba kapaszkodott, s mindkettő ugyanazt látta. A nehéz, nagy haját, a tíz év alatt burjánzó hullámrengeteggé, csodává növekedőt.

— Megértette a feladatot? — az elnöki hang személytelenné csiszolódott, a banánhéjarc atyai mosolya nem változott semmit. — Megértette — mondta a Főnök.

Anicska ékszeres két ujjá lassan hántotta le magáról a gyűrűfogókat.

— Vágj bele — súgta Kati, alig hallhatóan. Majd szinte sikoltotta: — Anicska! Vágd! — S tarkóját tenyerével megtámasztva úgy tartotta a nedves köteget testétől távol, mint tengerből kifogott, ám korántsem fölismerehetetlen, csak még alig-alig megta-pasztalt hínaros, összebonyolódott fonalak tömegét.

Elszántan, hidegen, öntésteől már-már kilépve ült, s várakozott. Ebben a pillanatban pontosan tudta mi a feladata ezen a világon, hogy a mindennapi, kötelező munkáján túl is van valami, mindig lesz valami, valami több, amiért mindent ki lehet érni — amiért érdemes.

Raffai Sarolta

KIRÁLYI KEGYBŐL

selt szájszélére vidáman pipáló fintorokat csalva.

...Kár volt rettegni — a Főnök mégse rossz ember! Most igazán az ő kezében vannak... mind a ketten... mint ahogyan soha.

Mint ahogyan a félév folyamán egyszer se — gondolta Kati, A Főnöknek tudnia kell, hogy ő akkor se akart rosszat... Semmit nem sejtett még a szakmáról, a szabályokról — a tanárnőnek kellett volna óvatosabbnak lennie... Mert ő megírta — volt olyan ostoba —, megírta abban a legelső, nyomorult iskolai dolgozatban, hogy mivel tölt egy munkanapot a műhelyben. A mesterénél. Azután gyanútlanul végezte tovább dolgát.

Anicska érezte meg előbb a lekozmaít étel fanyar bűzét: az odakozmaít szakmai becsületét... Ismerte a KIOSZ-elnököt, s még inkább a KIOSZ-elnök feleségét.

Amint néhány hét múltán belépett az asszony az üzletükbe, úgy alkonyattájt, s fénymázás ajkait csücskítve megkérdezte a Főnököt: „Mi történt? Ezek a lányok se mosnak, se mosogatnak? Csak nem a szakmát tanulják, Ferikém?”

Kati egyszerre szájuégében-torkában érezte az estig lenyírbált hajszálak gubancos tömegét: fuldoklott.

A vendég meg a Főnök pedig egymásba karolva vonult át a helyiségen, hogy néhány másodperc múlva már két nő tüntetőn hangos és boldog visítózását hallja az üzlet közönsége, hogy a banánhéjarc kaján mosollyal kukkantson még be egy pillanatra: „A feleségem legjobb barát-nője” — s hogy hosszú időre eltűnjön a ház vidámabb féltéken ő is.

Igen, Anicska már korábban megsejtette, hogy valami komoly baj lesz.

A KIOSZ-feleség után a KIOSZ-elnök is becammogott: ellenőrzés bizonyos bejelentés.